

Бабинець Антон Юрійович,
аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

**МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ГРОШОВОГО
СТЯГНЕННЯ ЯК ЗАХОДУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

Враховуючи те, що заходи забезпечення кримінального провадження обмежують права і свободи громадян (у тому числі конституційні – недоторканність житла, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, банківських вкладів, свободу пересування тощо), закон підпорядковує особі, яка несе відповідальність за порушення кримінальної справи детальне регулювання порядку їх застосування. З огляду на вимоги кримінально-процесуальної форми, необхідність дотримання принципу законності, вивчення питань щодо обрання, зміни та скасування заходів забезпечення кримінального провадження є запорукою успішної та ефективної роботи органів досудового розслідування, органів слідства, дотримання прав громадян та запобігання їх порушенням.

Наукові дослідження про накладення грошового стягнення, як заходу забезпечення кримінального провадження, стали передовим напрямком в зусиллях розуміння ефективності цього інструменту в сучасному правосудді. Вчені вивчають його правовий статус, механізми застосування, а також вплив на ступінь дотримання законів та загальний рівень правопорушень у суспільстві.

Розглянемо безпосередньо міжнародний досвід застосування грошового стягнення та ключові механізми і особливості реалізації цього заходу забезпечення кримінального провадження. Так, Кримінально процесуальний кодекс (далі – КПК) Грузії містить главу 11 «Процесуальна відповідальність за невиконання процесуальних обов'язків і порушення порядку в суді», де передбачено накладення на учасників кримінального провадження штрафу як виду процесуальної відповідальності. Зокрема, ч. 2 ст. 85 передбачено, що у разі порушення порядку в судовому засіданні, непокори розпорядженню головуючого на засіданні або прояву неповаги до суду головуючий на засіданні шляхом виїзном наради видає постанову про накладення штрафу або (і) видалення із залу судового засідання учасника процесу або (і) особи, присутньої на засіданні. Судове доручення забезпечує видалення із залу судового засідання особи, яка продовжує порушувати порядок, і до неї може бути застосовано штраф або тримання під вартою, передбачені цією статтею. У ч. 6 ст. 85 зазначено, що особа, яка порушує порядок у

судовому засіданні, у тому числі віддалена особа, за постановою головуючого в судовому засіданні може бути піддана штрафу від 50 до 500 ларі. Якщо особа, на яку накладено штраф, продовжує порушувати порядок, головуючий на засіданні може негайно збільшити розмір штрафу в межах, визначених цією частиною [4].

Кримінально-процесуальний кодекс Латвії в розділі 16 «Процесуальні санкції» визначає, що процесуальні санкції – це примусовий захід, який уповноважена особа або слідчий суддя може застосувати до особи, яка не виконує процесуальні обов'язки, передбачені законом, яка перешкоджає при вчиненні процесуальної дії, або який виявляє неповагу до суду. Відповідно до ст. 292 Кримінально-процесуального кодексу Латвії накладається грошове стягнення в розмірі однієї встановленої в Латвії мінімальної місячної заробітної плати, якщо інше не встановлено законом. Інший розмір грошового стягнення передбачено Кримінально-процесуальним кодексом Латвії в таких випадках: 1) у разі порушення умов особистої поруки, як запобіжного заходу за постановою слідчого судді або суду, поручитель є примусово виплачувати гроші в розмірі від 10 до 30 мінімальних місячних заробітних плат, встановлених у Латвії (ч. 4 ст. 258 КПК Латвії); 2) у разі передачі військовослужбовця (підозрюваного, обвинуваченого) під нагляд командира (начальника) частини, якщо він не виконує покладених на нього обов'язків, слідчий суддя, суд може накласти на командира (начальника) підрозділу, під керівництвом якого він перебуває, примусову виплату грошей у розмірі до 10 мінімальних місячних заробітних плат, встановлених у Латвії (частина 4 статті 259); 3) у разі невиконання неповнолітнім підозрюваним чи обвинуваченим своїх процесуальних обов'язків слідчий, суддя чи суд можуть накласти на осіб, під наглядом яких він перебуває, примусову виплату грошових коштів у розмірі до 10 встановлених у Латвії місячних розмірів оплати праці (Частина 5 статті 260) [5].

Якщо аналізувати кримінально-процесуальне законодавство США щодо застосування заходів примусу, то слід сказати, що, наприклад, у законодавстві США найпоширенішими запобіжними заходами є застава та порука. Під заставою розуміється грошова сума, яку обвинувачений або його офіційний представник вносить до суду. Мова йде не про третю особу, а про офіційного представника обвинуваченого, який діє від імені останнього. Допуск офіційного представника до процесу пов'язаний з тим, що особа, обвинувачена у сплаті заставної суми, як правило, перебуває під арештом. Порука – матеріальна або судова (немайнова) відповідальність третіх осіб, яка настає у разі неявки обвинуваченого за викликом суду. Крім того, предметом гарантії в законодавстві США називають заставу третіх осіб [1, с. 89]. Що стосується накладення грошового стягнення, то кримінально-процесуальне законодавство США не передбачає такого заходу примусу.

У кримінально-процесуальному законодавстві Англії та Уельсу право примусу здійснюється насамперед поліцією, повноваження якої регулюються Законом про поліцію та кримінальні докази, а також Кодексом практики, складеним на основі цього акту. Ці закони, як і делеговане законодавство, накопичили багато прецедентів. В Англії застосовуються такі заходи кримінально-процесуального примусу, як арешт, затримання, обшук, арешт, застава, майнова гарантія [3, с. 40–43].

Аналіз положень Кримінально-процесуального кодексу Німеччини показує, що відповідальність за порушення процесуальних обов'язків несуть лише свідок і експерт. У § 51 КПК Федеративної Республіки Німеччини зазначено, що викликаному в установленому порядку на судове засідання свідку, який не з'явився на засідання, можуть бути застосовані: 1) витрати, пов'язані з його неявкою; 2) грошове стягнення (призначається одночасно з витратами); 3) арешт за порушення порядку проведення судового засідання, якщо звернення стягнення неможливе; 4) обов'язковий виклик свідків. У разі повторної неявки заходи примусового характеру можуть бути застосовані повторно [2, с. 114].

Грошове стягнення за порушення порядку проведення судового засідання може бути встановлене в розмірі від 5 до 1000 євро згідно зі ст. 6 Введеного закону до Кримінального кодексу з наступними змінами та доповненнями. Якщо вина свідка незначна, суд може не призначати грошове стягнення згідно параграфів 153, 47 [6].

Висновок. Огляд зарубіжного досвіду застосування грошових стягнень у кримінальному судочинстві дає змогу узагальнити підходи законодавців зарубіжних країн щодо визначення їх правової природи: 1) грошове стягнення – це примусовий захід у вигляді судового штрафу, який застосовує суд до учасників кримінального провадження за невиконання процесуальних обов'язків і порушення порядку в суді (КПК Грузії); 2) грошове стягнення – це процесуальне стягнення, яке уповноважена особа або слідчий суддя може застосувати до особи, яка не виконує передбачені законом процесуальні обов'язки, перешкоджає проведенню процесуальної дії або виявляє неповагу до особи. суд (КПК Латвії); 3) кримінально-процесуальне законодавство США не передбачає такого заходу примусу, як накладення грошового стягнення за невиконання учасниками кримінального провадження процесуальних обов'язків; в Англії накладення грошового стягнення за невиконання процесуальних обов'язків можливе лише у разі порушення умов майнової гарантії.

Список використаних джерел

1. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: Навч. посібник / За заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ: Ваіте, 2014. 944 с.
2. Калінніков О. В. Порівняльний аналіз кримінального провадження *in absentia* в законодавстві ФРН та України. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2020. № 2. С. 112–123.

3. Кримінальне право України і Англії: порівняльний аналіз (окремі питання Загальної частини): конспект лекцій для студентів II курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спеціальності 293 «Міжнародне право» / уклад.: М. І. Панов, С. О. Харитонов, Ю. П. Дзюба та ін. 2-ге електрон. вид., перероб. та допов. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2021. 144 с.

4. Кримінально-процесуальний кодекс Грузії. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/90034>.

5. Кримінально-процесуальний кодекс Латвії. URL: <https://lawyer-khroulev.com/wp-content/uploads/2019/09/upz-latvii-prava-i-objazannosti-uchastnikov-ugolovnogo-processa-v-latvii.pdf>.

6. Karlsruhe Kommentar zur Strafproze Bordnung und zum Gerichtsverfassungsgesetz, Aufl. Miinchen, 1999. S. 2059.

Базір Вікторія Богданівна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Сухомлин Юлія Володимирівна,

професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Повномасштабне вторгнення військ рф на територію України сприяло внесенню чималого кількості змін до законодавства нашої держави. Суттєві зміни були запроваджені до Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК), що пов'язано з необхідністю оптимізації досудового розслідування кримінальних правопорушень у зв'язку із запровадженням правового режиму воєнного стану. Необхідно зауважити, що намір стосовно впровадження нових положень до законодавства, зокрема у сфері кримінальної юстиції, виник ще у 2014 році, проте за цей час не був втілений у життя. Але реальні зміни відбулися лише після введення Указом Президента від 24 лютого 2022 року № 64 (зі змінами) воєнного стану по всій території країни.

Початок досудового розслідування залишається дискусійним питанням у науковій спільноті, незважаючи на тривалість застосування норми статті 214 КПК, в якій зазначено, що моментом початку досудового розслідування є внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) [4]. Так, питаннями дзнання та початку досудового розслідування кримінальних проступків переймалися такі знані вітчизняні науковці як В.І. Галаган, Ю.М. Грошевий, В.Г. Дрозд, А.В. Іщенко,